

FNSiN

NOS

Nr 2 2020 Årgång 42

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden

FNSiN grundades år 1973

Ur föreningens stadgar:

”§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.”

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken. (Stadgar och mer information finns på hemsidan.)

Föreningens symbol (logga eller bomärke) är en plan över

Ismanstorps fornborg, men man kan också se den som en trädstam i genomskärning (alltså natur och samhälle).

Medlemsbladets namn, NOS, kommer av natur och samhälle. I regel finns på framsidan en bild av en nos i någon form (mule, tryne, näbb, nos ...) och på baksidan ofta, i mån av plats, något som har med samhälle att göra.

Styrelse

Ordförande:

Eric Bolander
072 - 3181225
eric.bolander@telia.com

Vice ordförande:

Soili Bisi-Ström
08-191252; 072- 9921669
soibis@outlook.com

Sekreterare:

Camilla Berg
08-26 25 84
camillaberg8888@gmail.com

Kassör, webbansvarig:

Eva Bolander
076-8452085
eva.bolander@telia.com

Programsamordnare

Lars-Olov Wallin
070-1714829
wallin.larsolov@gmail.com

Övriga ledamöter:

Nina Bohigas
070-4547724
Nina_bohigas@hotmail.com

Bente af Edholm
070-4000199
bente.fnsin@gmail.com

Henrik Hansson
070-3190150
henrikonthemove@gmail.com

Mikael Johansson
073-0657171
swoosh695@gmail.com

Helena Laitanen
073-394 61 24
hele49lait@gmail.com

NOS

Redaktion:

Soili Bisi Ström
Anders Schærström

Ansvarig utgivare :

Anders Schærström,
08-758 30 03; 070-693 91 28,
anders.schaerstrom@telia.com

Material till NOS skickas till:

nos.fnsin@gmail.com

ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.
Manusstopp 1 dec/mars/juni resp. sept.

Tryckt hos:

Stockholms Skriv och Duplo AB
Kungsholmen

Framsida: Kattöga behövs om natten—
bak på cykeln, fram på katten.
Foto: Anders Schaerström

Föreningens hemsida:

www.fnsin.nu

e-post: info@fnsin.nu

Medlemsavgiften 2020

Fullbetalande medlem: 160 kr

Ny medlem efter 1/7: 80kr

Familjemedlemmar(oavsett
antal) 80kr

Betalas till plusgiro:

67 01 50—2

Postadress:

c/o Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna

Våra böcker

(medlemspris, porto tillkommer) :

De goda ogräsen 50kr

Gotska Sandön 75kr

Kall ökensand 50kr

Spetsbergen 80kr

Tyresta 10kr

Beställ genom Erik Elvers
e.elvers@bredband.net

Knud Rasmussen, polarforskare och etnograf

Under strapatsrika färder och umbäranden transporterade 1800-talets upptäcktsresande flaggor till platser där den vite mannen därtills inte satt sin fot. Danmarks berömde polarforskare Knud Rasmussen besökte och dokumenterade isolerade befolkningsgrupper i de arktiska områdena, deras levnadsförhållanden och traditioner.

Knud Rasmussen växte upp på Grönland under sista delen av 1800-talet. Han var äldste son till prästen i Jakobshavn. Man såg dem ofta promenera tillsammans. De var inte klädda som andra människor och de talade danska, även om de behärskade inuiternas språk. Prästen gick gärna med raska steg och pojken fick småspringa för att hänga med.

En morgon i mitten av 1880-talet var en mycket speciell dag för pojken. För första gången skulle han få följa med på faderns långa förrättningsresa i det 800 km stora distriktet. Pojken var glad och förvåntansfull. Han kände att han var på väg att bli någon, en pojke med egen värdighet och respekt. Han började känna sig stor och viktig, på väg att bli en riktig karl, bli betydelsefull och han kände sig stolt.

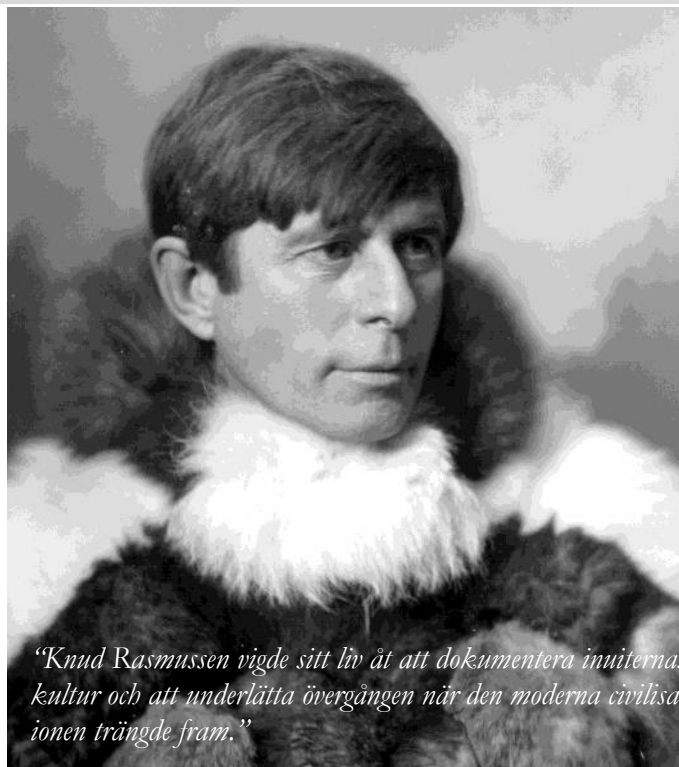
Grönländare i själ och hjärta

Knud Rasmussen föddes den 7 juni 1879 som den förste i en syskonkull på tre barn. Barnmorskan Bikiti var känd för sin förmåga att sjunga en sång för det nyfödda barnet och efter några timmar sjöng hon visan:

De små tatteratter
de skriger så kært
lytter jeg nu til.
Lille Knud skal være kommen,
han er dog vidunderlig.
En lille en hørende til præstens,
en lille en hørende til Helga og hendes familie.

Knud Rasmussen lär inte ha varit något ljus i skolan, snarare tvärtom. Han var mer intresserad av att leka med sina inuitiska kamrater. Redan tidigt lärde han sig köra hundslåde och som tioåring fick han sitt första egna hundspann. En anekdot berättar att han vände på kommandona till sina hundar så att de ökade farten när han skrek ”Stopp” medan hans medtävlades hundar stannade av när de tävlade.

Det bristande intresset för skolan blev ett bekymmer för familjen och vid 12 års ålder placerades Knud Rasmussen i skola i Danmark. Första försöket att bli antagen gick inte så bra. Inträdesprovet bestod bland annat av att skriva en uppsats, över

”Knud Rasmussen vigde sitt liv åt att dokumentera inuiternas kultur och att underlätta övergången när den moderna civilisationen trängde fram.”

ämnet ”En dag i skogen”. Knud Rasmussen hade förmodligen ingen erfarenhet och blev inte antagen till den mer prestigefyllda skolan. I stället kom han in på Nørrebro Latin- og Realskole och kämpade på efter bästa förmåga. Först efter tredje försöket blev han godkänd i studentexamen, enligt ryktet ”med det sämsta studentbetyg, som någonsin givits i Danmark”.

Under de här åren skrev han en hyllningsdikt till Grönland: Mit Land. Den har blivit vackert tonsatt och insjungen av den danska duon Lasse og Mathilde: <https://www.youtube.com/watch?v=yfj3gIivcyc>, se även text.

Möter urfolkens kulturer

Efter studentexamen var det lockande att se sig om i världen, i synnerhet lockade de arktiska miljöerna. Vintern 1900 – 1901 arrangerades Nordiska Spelen i Stockholm, som en förövning till Olympiaden 1912. Knud Rasmussen kom med som skribent för tidningen Illustreret Tidende. I Stockholm lyckades han få ett frikort på SJ och därmed kunde han ta sig upp till Lappland. Han skrev en artikel åt den svenska skämttidningen Strix och så var pengaproblemet löst.

Väl hemma igen skrev han en bok om resan och livet hos samerna. Boken är en reseskildring med äventyr, främmande folk, seder och bruk, etnografi,

religion och historia. Samtidigt anar Knud Rasmussen kulturernas undergång: ”Det pågår ett krig i Lappmarken, och det är två kulturer som kämpar. Den nya kulturen kommer att segra då den bär framtiden med sig.”

”Knud Rasmussen kom tidigt i kontakt med den samiska urbefolkningen och han bidrog till att överföra samiskt kunnande till Grönlands inuiter

Det blev en livsuppgift för Knud Rasmussen – att kartlägga naturfolkens kultur och att underlätta övergången när den moderna civilisationen trängde fram.

Under efterföljande vinter tog planerna fart på en litterär expedition till Grönland. Knud Rasmussens uppgift skulle vara att samla myter och sägner om inuiterna. Inför expeditionen skickades han till Norge för att söka hjälp med finansieringen. Bland annat besökte han sin avlägsna släkting Fridtjof Nansen, som var världsberömd efter sina expeditioner. Nansen uttalade att Knud mycket väl kunde bli en bra etnograf om han använde sina goda förut-sättningar, särskilt vad gällde språk.

Språkkunskaperna visade sig vara till nytta vid Knud Rasmussens första möte med Polareskimaerna vid Kap York. ”Vi förstår varandra utan problem!”

Även här konstaterade expeditionens deltagare att Polareskimaernas kultur inte kommer att klara mötet med den moderna civilisationen, dels på grund av sjukdomar, dels för att de blir beroende av handel. Eskimaerna hade fått skjutvapen, gevär, men för att kunna använda dem måste de köpa ammunition.

Detta ledde till att Knud Rasmussen tog som sin livsuppgift att besöka så många arktiska bosättningar som möjligt och teckna ner deras myter och sägner, samt att försöka mildra mötet med den västerländska kulturen.

Thulebasen och expeditionerna

Efter hemkomsten till Danmark 1905 får Knud Rasmussen uppdrag från danska staten att utveckla kontakten med den grönländska befolkningen. 1909 – 1910 är han med och anlägger missionsstationen i Thule. Samtidigt öppnar han en handelsstation på samma plats, tillsammans med vännen och kompanjonen Peter Freuchen. Tanken är också att denna station ska vara en utgångspunkt för kommande expeditioner.

Sammanlagt genomförs sju så kallade Thuleexpeditioner under de kommande 20 åren. De flesta utforskar Grönland medan den största och viktigaste är den femte som går längs Kanadas nordkust.

Mötena med nya befolkningsgrupper tycks ha gått till på ungefär samma sätt: En liten prick i fjärran, som visar sig vara en människa. Knud visar att han är obehägnad och tilltalar dem. De talar samma språk och expeditionen stannar några dagar på samma ställe. Där byter man till sig amuletter av olika slag och Knud intervjuar och tecknar ner deras traditionella historier.

Den stora resan med hundsläde

Den femte Thuleexpeditionen varar i fem år, 1921 – 1924. Tre personer färdas med hundsläde från Grönland till Alaska och till och med över till Sibirien. Insamlade föremål, berättelser och brev postas till Köpenhamn från handelsstationer längs vägen. Danmarks Nationalmuseum, som motsvarar Nordiska Museet i Stockholm, har i dag världens största samling av inuitkonst .

Efter denna expedition återvänder Knud Rasmussen med sina följeslagare till Danmark, som en världsberömd man. Han blir korad till hedersdoktor och ger ut boken ”Den store slæderejse” som sägs ha varit en självklar present vid konfirmationer i Danmark.

”Det er Knud som er død”

1931 gjorde Norge anspråk på delar av Östgrönland och frågan avgjordes vid domstolen i Haag. Enligt uppgift hade Knud Rasmussen stor del i att utslaget blev till Danmarks fördel.

I samband med planeringen av den åttonde Thuleexpeditionen insjuknade Knud Rasmussen i matförgiftning och transporterades till Gentofte Hospital utanför Köpenhamn. Han tillfrisknade från matförgiftningen, men komplikationer tillstötte. Enligt

uppgift drabbades han av blodproppar, och han avled den 21 december 1933, 54 år gammal.

Danmark gick in i ett tillstånd av chock, en av landets stora hjältar hade gått bort. Thorwald Stauning landets legendariska statsminister skrev och höll minnestal. Tom Kristensen publicerade dikten ”Det er Knud som er død” i tidningen Politiken den 22 december 1933. Gruppen The Minds of 99 spelade in dikten år 2012, <https://www.youtube.com/watch?v=vGmvtKKF95A>. Dikten ingår i kulturministeriets danska Kulturkanon från 2006.

Knud Rasmussen Selskabet (www.krh.dk) bildades 2004. Föreningen firar Knud Rasmussens födelsedag den 7 juni, ofta vid gravstenen på Vestre Kirkegaard i Köpenhamn. De ger också ut tidningen

Slædesporet två gånger per år och anordnar filmkvällar i Köpenhamn, som handlar om Knud Rasmussen och livet i Arktis. Ett besök i Knud Rasmussen-huset i Hundested på norra Själland rekommenderas varmt.

Börje Ahgren

(borje.ahgren@telia.com)

Källor:

Kurt Frederiksen: Knud Rasmussen – Kongen af Thule; Borgens forlag, Köpenhamn 2009
Knud Rasmussen-Selskabet
(Det finns åtskilliga böcker och även filmer om Knud Rasmussen)

Varmt tack till Knud Rasmussen-Selskabet som har ställt bilderna till förfogande!

Ångslupen Munter i Yngaren

Min första artikel i NOS (nr 3/1984!) hette *Sydväst-sörmländska sjösystemet* och handlade om hur man kunde ta sig fram på Båven, Yngaren och Långhalsen och en del mindre sjöar. Bl a nämnde jag att jag (på 60-talet) träffat en äldre dame i vars ungdom det gått en ångbåt, Munter, i linjetrafik på Yngaren men att den redan på 60-talet var borta, och jag citerade ett gammalt vemodigt sörmländskt talesätt ”man ser inte längre röken av ångaren på Yngaren”.

Munter var byggd i Lidköping 1879 och gick först i trafik i Ulricehamnsnejden. I början av 10-talet kom den till Yngaren och gick mellan bondgårdarna runt sjön och via Hallbosjön till järnvägsstationen i Vrena, men med tiden slogs passagerartrafiken på sjön ut av omnibussarna på landsvägarna och Munter gjordes om till bogserbåt med dieselmotor. Hon fungerade som sådan ännu på 50-talet. År 2002 återfanns hon i Sparreholm vid Båven och en grupp idealister övertog henne, återförde henne till Yngaren och satte henne i stånd. Mer om Munter och arbetet med henne kan läsas på den innehållsrika sidan www.munter.nu. År 2011 återinvigdes Munter, som k-märkts av Statens maritima museer, av Sörmlands landshövding, och hon gör nu turer då och då på Hallbosjön och Yngaren. Hennes hemmahamn är i Pilgrimsbo i Vrena, intill hamncaféet i det likaså renoverade gamla bykhuset. Så nu ser man, mera muntert, åter röken av ångaren på Yngaren!

Det här är ett vackert exempel på det arbete som många ideella krafter ägnar åt bevarande av svenskt kulturarv. Jag undrar hur många entusiaster runt om

i landet det är som lägger ner ett stort oavlönat arbete för att hålla igång museispår- och järnvägar, kvarnar, smedjor osv eller arbetar för att rädda natur- och kulturmiljöer, låt mig bara nämna Gotska Sandöns Hembygdsförening och Förbundet för Ekoparken bland många andra. Som jag skrev i notisen i NOS 4/2018 i rapporten från 2018 års gotlandscyckling om besöket vid den gamla tjärfabriken på Furillen: Sverige vore fattigare utan dem.

Så om någon planerar en rundtur i Sörmland – försök gärna passa in en ångslupsresa på Yngaren i den!

Text och bild: Erik Elvers

Väder och lavamarker

Vinterväder på Island

I datorn brukar jag ibland kolla Islands tv och radio (<https://www.ruv.is>). Vädret har varit besvärligt med stormar, snölaviner, snö och is. Meteorologerna har klagat över att de knappt hunnit förklara vädret, en serie av lågtryck, som skiftat fyra gånger om dagen och samtidigt föra ut varningarna för olika områden. På kartan blir det apelsingul markering som varning för att det sedan kan gå över i rött och då skall folk hålla sig inne. De säger att allmänheten har följt anvisningarna, men visst har det skett olyckor. Storm har vält flera bussar som kört på halvägbana. Varningarna går ut också på engelska med tanke på alla hyrbilarna som susar omkring hela året, 1 300 000 uthyrningar i fjor. Ringvägen har blivit ett turistmål i sig, berättas det.

En dag sade en meteorolog att han hoppades att folk skulle kunna gripa chansen och njuta av det vackra vinterväder som skulle komma med sol och snö också i Reykjavík. Folk följde rådet och gick ut för att njuta av det. Inte så långt från fjället Esja föll ett snöskred över tre unga män, en av dem omkom. Ännu ett oväder drabbade hela landet och då även huvudstadsområdet på morgonen den 14 februari. Landsvägarna var stängda och alla som inte nödvändigtvis behövde ta sig till jobbet ombads stanna hemma. Skolor och daghem var stängda, stadsbussar och allmän trafik kom igång på eftermiddagen. Det var bara att hoppas att rutorna i höghuset där jag befann mig skulle hålla vilket de gjorde. Meteorologerna konstaterade nöjt att förutsägelserna gällande tidpunkterna stämde, dock hade nederbörden blivit mindre än beräknat och skadorna därför enbart materiella. Några områden fick problem med eltillförseln. Stormstyrkan hade på sina ställen passerat 40 m i sekunden.

Reykjanes lavamarker

I januari trädde geologerna fram i TV för att berätta om Reykjaneskagi. Det är halvön som är täckt av lava och som djupt under jordskorpan har en bred, osynlig spricka, eller egentligen flera, som skiljer den eurasiska plattan från den nordamerikanska. Både Reykjavik och Keflavik ligger på den norra, amerikanska sidan av halvön. Den är mer stabil än den södra delen. Över själva sprickan, som är omkring 10 km bred, ligger det geotermiska kraftverket Svartsengi och badet Blå lagunen som utnyttjar verkets spillvatten. Söder om anläggningarna finns

Blå lagunen

Foto: Anders Scharström

ett litet berg av tuff, Þorbjörn (234 m), och rakt söder om det staden Grindavík vid kusten.

Jordskorpan är flera kilometer tjock, men under den flyter magma som nu verkar tryckas uppåt. De tektoniska plattorna fjärrar sig varandra, vilket också gör att Island ökar i storlek, 1-2 cm om året. När jordskalven markeras på en karta syns hur rörelserna sker längst sprickan från Reykjanes tå mot öster för att sedan svänga av norrut och fortsätta ut på havsbotten till Grimsey. (<https://www.vedur.is/skjalftar-og-eldgos/jardskjalftar>)

Från 20 januari har det varit ganska oroligt både vid och på Reykjaneshalvön. Marken strax väster om Þorbjörn har höjts 3-4 mm per dygn, ett genomsnitt 5 cm. Geologerna har spekulerat, sagt att att magman nog rör sig på 3-5 km:s djup. Nu mäts landhöjningen så noggrant med hjälp av satellit, sade en geolog, förr kanske det förekom sådana rörelser utan att någon lade märke till dem.

Det har varit eruptioner på Reykjanes med tusen års mellanrum. En stor lavaström kom upp under den sista istiden för 11 500 år sedan. På 800-talet var där utbrott och det sista i den raden kom 1240, ca 20 km² stort. Lavamarken vid Svartsengi är från den tiden och en del av det *braun*, som kalla Kapelluhraun, är från 800-talet. Det syns nära den stora aluminiumfabriken som man passerar på väg från flygplatsen, Keflavík, till Reykjavik.

Det kan hända att magman finner en väg ner i någon underjordisk klyfta, men skulle den komma upp skulle det nog bli en lavaström, kanske med tillhörande gas. Lavan är inte så snabb utan invånarna i Grindavík skulle hinna köra iväg, sade en av geo-

logerna. Ett stort informationsmöte hölls där den 27 januari och sedan öppnades ett center för dem som är oroliga. Evakuering förbereddes och när räddningstjänsten skickade ut ett SMS, på flera språk, visade det sig att det nådde ut till nästan alla som befann sig i området. Skulle lavan tränga upp är det 5 000 personer som är direkt berörda både i samhället och på arbetsplatserna vid Blå lagunen. De materiella skadorna kan bli omfattande och om verket i Svartsengi går omkull så påverkas både el, varmt och kallt vatten som kommer från de tretton borrhålen där. Ledningar går till kommunerna vid

nordkusten, som Keflavík med flygplatsen och en serverhall som behöver mycken ström.

I början av februari registrerades i Grindavík 700 skalv på ett dygn, några så kraftiga att de kändes även i Reykjavík och Borgarfjörður. Sedan dess har skalven flyttats allt längre västerut på Reykjanes och de har varit små. Sådant som detta händer ofta utan att lava kommer upp till ytan, sade en geolog lugnande.

Nanna Hermansson

Hälleskogsbrännan

För snart sex år sedan, i månadsskiftet juli-augusti 2014, rasade den största skogsbranden på mer än åtminstone 50 år i Sverige. Den började utanför Virsbo i Bergslagen, några mil SO om Fagersta. Den var ovanlig inte bara genom sin storlek utan också hur den uppkom: ofta är det blixtnedslag som utlöser bränder, men i det här fallet var det en skogstraktor ute på ”markberedning” som bände upp stenar ur marken varvid det blev gnistbildning, och en gnista antände en rishög. Det var mycket varmt och torrt, och olyckliga missförstånd förse-nade släckningsinsatsen. Brandområdet kom att uppgå till ca 150 km², många personer evakuerades från sina hem. Inom parentes kan nämnas att det här är ju normal skogstraktorverksamhet, och att kostnaden för branden därför föll på traktorns trafikförsäkring. Det är den i särklass dyraste trafikskadan som inträffat i Sverige – kostnaden är drygt 360 mnkr, där samhällets kostnader för släckning inte ingår, medan den närmast dyraste skada jag hört talas om bedömts till ca 60 mnkr (under min tid i försäkringsbranschen stötte jag aldrig på någon skada över 30 mnkr). Trafikförsäkringen har ett beloppstak på f n 300 mnkr (sedan år 1989, dessförinnan 50 mnkr), och det här är första gången en skada kommer upp till taket. Branden hade lätt kunnat få ännu större följder, i närheten ligger världsarvet Engelsberg och hade vinden vridit ett par grader hade det varit i farozonen.

Den här branden ger möjlighet att under lång tid följa hur naturen påverkades och skogen sedan återhämtar sig, så ett drygt 60 km² stort område har avsatts som naturreservat, Hälleskogsbrännan.

Jag var där 2019 och blev mycket imponerad av den välordnade informationen vid huvudbesöksplatsen Grävlingberget, och det var också en märklig känsla att gå omkring på småvägarna och se de

Kvarlämnad slang nära brandens startpunkt.

stora områdena med brända stammar mellan vilka ungskog nu är på väg upp. Det fanns gott om varningar för att ge sig ut i terrängen eftersom träd lätt kan falla särskilt, men inte bara, om det blåser.

Vid Grävlingberget finns ett arkitektprisat utsiktstorn, och man uppmuntras att ta bilder och dela med sig av dem för att man skall kunna följa hur naturen återhämtar sig.

Besöket var som sagt intressant, och jag hoppas år 2020 kunna organisera ett föreningsbesök i området ett veckoslut, kombinerat med besök i Engelsberg och ett par andra delar av Ekomuseum Bergslagen m m.

Text och foto: Erik Elvers

Scarborough Fair - Persilja, salvia, rosmarin, timjan

En etnobotaniker stöter ständigt på intressanta gåtor. Nyligen hörde jag Scarborough Fair på Youtube. Det var länge sen sist och jag började fundera över texten. Jag frågade en engelsk väninna om den. Den handlar om pesten, sa hon. Det måste jag undersöka!

*Are you going to Scarborough Fair?
Parsley, sage, rosemary and thyme.
Remember me to one who lives there
She once was a true love of mine.*

Det här är en mycket gammal ballad som blev oerhört populär genom Paul Simons & Art Garfunkels insjungning 1966. Den anses vara från drottning Elisabeths tid, men kan vara mycket äldre. Texten finns i många versioner och Simon och Garfunkel framför en variant från mitten av 1800-talet, som tycks vara ett kompilat av flera olika gamla ballader, bland andra *Riddles Wisely Expounded*, som har en liknande handling, och *The Elfin Knight* från Skottland, som kan spåras tillbaka till 1650 men troligen är medeltida. Platsen där historien placeras är inte alltid Scarborough utan ibland andra orter. Omkvädet *Parsley, sage, rosemary and thyme* dyker upp i en version från 1800-talet och är troligen lånat från balladen *Riddles Wisely Expounded*. - Melodin är nog också från medeltiden, i dorisk tonart.

Staden Scarborough ligger vid nordsjökusten i North Yorkshire i England. Det finns lämningar efter bosättning ända från stenåldern. Enligt Kormáks saga grundades staden år 966 som Skarðaborg av vikingen Thorgils Skarði, men detta är osäkert.

Äldre bebyggelse brändes av Toste Godwinson, Lord av Falsgrave, och Harald III (Harald Hårdråde) av Norge. Staden återhämtade sig under kung Henry II Plantagenet (ättens stamfader brukade pryda sin hatt med en kvist ginst, *Planta genista*, med modernt botaniskt namn *Genista tinctoria*). Han byggde slottet på 1100-talet men det bombades och förstördes av tyska fartyg under första världskriget. Det är bara en ruin kvar. Scarborough fick stadsrättigheter 1155 och 1253 fick staden tillstånd att hålla en sex veckors marknad som drog till sig handlare från hela Europa. Den började vid Assumption day, Marie Himmelsfärd den 15 augusti, och fortsatte till Mickelsmäss, den 29 september. Marknaden hölls i 500 år, från 1200-talet till 1700-talet.

Texten kan tolkas på olika sätt: Kanske är det en kärlekshistoria. Kanske utgör örterna magiska besvärjelser. Kanske skulle de skydda mot pesten. (Matlagning kan vi nog utesluta.)

En kärlekshistoria? Sången nämner tre personer: en ung man har tydligen blivit lämnad av sin käreasta som bor i Scarborough och ber en god vän att hälsa till henne, ifall han beger sig till marknaden. Hon vill uppenbarligen ha honom tillbaka, men han verkar ovillig. Han ger sin vän i uppdrag att be henne utföra en hel rad omöjliga uppdrag, som att sy honom en skjorta

*Are you going to Scarborough Fair?
Parsley, sage, rosemary and thyme.
Remember me to one who lives there
She once was a true love of mine.*

*Tell her to make me a cambric shirt
Without no seam nor fine needle work
and then she'll be a true love of mine.*

*Tell her to weave it in a sycamore wood lane
(loom?)
And gather it all with a basket of flowers
And then she'll be a true love of mine.*

*Tell her to wash it it yonder dry well.
Which never sprung water nor rain ever fell
And then she'll be a true love of mine.*

*Tell her to dry it on yonder thorn
Which never bore blossom since Adam was
born.
Then she shall be a true love of mine.*

*Ask her to do me this courtesy
And ask for a like favour from me
And then she'll be a true love of mine.*

*Have you been to Scarborough Fair?
Remember me from one who lives there
for he once was a true love of mine.*

*// Now he has asked me questions three
I hope he'll answer as many formed
Before he shall be a true love of mine.*

*Ask him to find me an acre of land
Between the salt water and the sea-sand
for then he'll be a true love of mine.*

*Ask him to plough it with a sheep's horn
and sow it all over with one peppercorn.
For then he'll be a true love of mine.*

*// Tell him to plough it with a ram's horn
And sow it all over with one peppercorn,*

utan sömmar och tvätta den i en torr källa, att finna en acre land mellan stranden och havet och besä det med ett pepparkorn osv. ... and then she'll be a true love of mine.

I några versioner svarar flickan tillbaka med liknande, omöjliga uppdrag åt honom. En mycket gammal version av texten slutar:

*Dear, when thou hast finished thy task,
Parsley, sage, rosemary and thyme.
Come to me, my hand to ask.
For then thou art a true love of mine.*

2) **Örtmagi** och kärleksdrycker för att fånga den åtrådda var mycket populärt under medeltiden och även långt senare. Växterna var laddade med symbolik. Få författare, om ens någon, har skrivit så mycket om magiska och symboliska växter som Shakespeare. (Magi förekommer i alla primitiva samhällen som en strävan att försöka styra ödet och ge rationella förklaringar till det till synes oförklarliga.)

3) Kanske skulle örterna ge henne **skydd mot pesten**? Först ska sägas att kopplingen till pesten troligen är en association till en gammal ringlek: Ring-a-ring-a-roses, a pocket full of posies. A-tishoo! Atishoo! We all fall down. Den tycks definitivt höra ihop med pesten (svarta döden, digerdöden) som beräknas ha skördat 35 miljoner offer, en tredjedel av Europas befolkning, under tre år (1347-1350), men den återkom flera gånger och är ännu inte utrotad i Asien. Smittan består av en bakterie som finns framför allt i svartråttans loppor. En förklaring till pestens snabba spridning, som jag har hört, var att det var så ont om katter i Europa. De hade dödat i samband med häxprocesserna, en följd av inkquisitionen, som inleddes på 1200-talet. Särskilt svarta katter – på Sicilien lär fortfarande de svarta katterna anses stå i förbund med Djävulen och dödas.

Smittans vägar var okända och läkarna var villrådig. Behandling av de flesta sjukdomar var åderlätning eller brutal kirurgi (och det fanns inga goda smärtstillande medel än), dyrbar och ofta verkningslös. Boten var värre än soten. Hygienen var inte heller den bästa. (Rekommenderad läsning: *Bad och bot*, av Matts Bergmark, 1985.) Det gick rykten om att pesten orsakades av att judarna förgiftade brunnarna, vilket ledde till pogromer. Astrologerna försökte finna orsaken i stjärnornas konstellationer. Enkelt folk vände sig till kloka gummor och gubbar vid alla sjukdomar. De behandlade främst med örter och magi, vilket säkert räddade livet på många. Läkarna hade dock en aning om att

den farligaste pestformen, lungpesten, med praktiskt taget 100 procents dödlighet, smittade genom *miasma*, ”dålig luft”, dvs stanken från ruttnande kroppar eller andra föroreningar, och de försökte skydda sig med en heltäckande dräkt med handskar, glasögon och en strut framför näsan och munnen, fylld med kryddor och aromatiska örter (”a pocket full of posies”). Det finns flera avbildningar av ”Doktor Schnabel”, den mest kända från 1656.

Örterna

Nicolas Culpeper var astrolog och läkare. Hans *Complete Herbal* (London 1653), ”A comprehensive description of nearly all herbs with their medicinal properties and direction for compounding the medicines extracted from them”, anger för alla örterna deras medicinska effekt, styrd av planeterna. Hans råd var inte nya utan byggde på tusenåriga erfarenheter och de är delvis fortfarande aktuella, frånsett att astrologin inte längre räknas till vetenskaperna. De återfinns i olika form i praktiskt taget alla mina örtaböcker.

Men vad betyder de här örterna?

Persilja: ”It is under the dominion of Mercury; it is very comforting to the stomach; helps to provoke urine and the courses, to break wind, both in the stomach and bowels, and opens the body, but the root much more.” Mercurius kunde vara både en gynnsam och oturlig planet.

John Evelyn skriver i sin *Acetaria. A discourse of sallets* (1699): ”Parsley: being hot and dry, ... but of less vertue than alexanders /*Smyrniium vulgare*/; nor so convenient in our crude sallet, as when decocted on a medical account. Some few tops of the tender leaves may be admitted; tho' it was of old, we read, never brought to the table at all, as sacred to oblivium and the defunct. ... Note, that persley is not so hurtful to the eyes as reported.” Persilja hade tydligen lite dåligt rykte, men den troddes hjälpa mot bitterhet, både i form av sur mage och bittra känslor, enligt andra källor. En stark dekokt av persilja sägs vara abortiv. ”I know a wench married in an afternoon as she went to the garden for parsley to stuff a rabbit.” (*The taming of a shrew*, IV, 4). Hur ska detta tolkas?

Salvia är en av de allra äldsta medicinalväxterna. Läkekonstens fader greken Hippokrates (460-377) kände redan till den. Namnet kommer av *salvare*, som betyder hela, läka.

”Jupiter claims this; and it is good for the liver and to breed blood. A decoction of the leaves and branches made and drank provokes urine, expels the dead child, brings down womens' courses, and causes the hair to become black. It stays the blee-

ding of wounds, and cleanses foul ulcers or sorces. ... The jounce if drank with vinegar is *good for the plague*. Gargles are made with Sage, rosemary, honeysuckles, and plantain (groblad), boiled in wine or water with some honey added -". Jupiter ansås vara en gynnsam planet.

Salvia användes vid bröllop som symbol för långt liv och harmoni i äktenskapet. Den troddes även hjälpa barnlösa kvinnor att bli gravida. Den var en av de viktigaste medicinalväxterna och ansågs avhjälpa alla slags krämpor.

Den första högre läroanstalten i medicin i Europa (från 900-talet) var Schola Medica Salernitana i Salerno, söder om Neapel. Den var inte knuten till kyrkan utan fri och byggde på kunskap från den grekiska och arabiska medicinen och därmed i förlängningen den egyptiska. Skolan upphöjdes till universitet år 1280.

*Cur moriatur homo, cui salvia crescit in borto?
Contra vim mortis non est medicamentum in hortis!
Salvia confortat nervos, manuumque tremorem
Tollit, et ejus ope febris acuta fugit. ...
Salvia, salvatrix, naturae conciliatrix.*

Varför måste en man dö, som odlar salvia i trädgården? Mot dödens kraft finns ingen medicin i trädgården.

Salvia stärker nerverna och tar bort händernas darrningar och driver häftig feber på flykten. ...

Salvia, frälserska, naturens läromästare!
(ur Regimen sanitatis Salerni, Salernoskolans medicinska program)

Rosmarin: symboliserade kärlek och trohet men också minnet. Shakespeare låter Ofelia räcka över en kvist rosmarin till sin bror Laertes med orden 'There's rosemary, that's for remembrance; pray, love, remember ... (Hamlet hade nyligen, kanske av misstag, dödat deras far.) Av samma anledning planterades ofta rosmarin på gravar.

Röken av rosmarin är antiseptisk. I franska sjukhus och vid engelska domstolar brändes rosmarin förr i världen som skydd mot smitta.

"The Sun claims dominion over it. The decoction of Rosemary in wine, helps the cold distillations of rheuma into the eyes, and other cold diseases of the head and brain, as the giddiness and swimings therein ... " (Culpeper)

Timjan: "The whole plant is fragrant, and yields an essential oil that is very heating. ... It is under Venus, and is excellent for nervous disorders. ...and a certain remedy for that troublesome complaint, the night-mare." (Ibid.) Timjan är antiseptisk och används än idag i skolmedicinen.

Persilja, salvia, rosmarin och timjan hos Plantagen

Foto: Anders Schaeström

Grekerna betraktade timjan som en sinnebild av mod och handlingskraft och romarna ansåg att den kunde fördriva svärmod. Venus var en lycklig planet.

Timjan har alltid varit en omtyckt ört. De unga flickorna försökte utröna sina tillkommandes identitet genom magi med timjan och damerna broderade dukar med timjanskvistar och bin till sina utkorade. Timjan är en av de bästa biplantorna. Honung gav sötma – timjanshonung är berömd.

Örterna i omkvädet bär ett budskap som flickan säkert förstod:

Persilja mot bitterhet

Salvia mot pesten

Rosmarin för minnet, antiseptisk

Timjan mot svärmod, antiseptisk.

Kanske uttrycker texten hoppet om försoning efter en avslutad, komplicerad kärlekshistoria. Eller kanske den unge mannen önskar flickan allt gott men vill bli lämnad i fred. Men det går säkert att läsa in andra tolkningar i visans text.

Ingegerd Hosinsky

farmorcecilia@hotmail.com

Källor: ett flertal, huvudsakligen örtaböcker på engelska och svenska.

Åländsk skönlitteratur – några nedslag

I samband med vår Ålandsresa passade jag på att plocka några åländska läsefrukter, skrivna av Anni Blomqvist (1909 - 1990), Ulla-Lena Lundberg (f. 1947) och Carina Karlsson (f 1963).

Anni Blomqvist är nog mest känd för sina fem romaner som handlar om skärgårdsflickan Stormskärs Maja. Hennes första bok, *I stormens spår*, kallas roman men den är uppenbarligen en självbiografi. Berättelsen börjar med hur hon miste make och sin äldste son i en vinterstorm på havet. Sedan går berättelsen både bakåt och framåt – om hur hon och maken först fann varandra, hur livet gestaltade sig fram till katastrofen och hur livet sedan gick vidare. Vi följer en fiskarfamiljs strävan under några årtionden. Det är mycket jordnära och mycket gripande.

Ulla-Lena Lundberg är född på Kökar. Hon har examen i etnologi och religionsvetenskap – vilket märks i romanen *Is* som kom ut 2012 och har fått Finlandapriset. Berättelsen utspelar sig under några år kort efter andra världskriget, en brytningstid efter kriget med hopp om framtiden men med vardagligt slit. Platsen kallas för Öarna och det finns i verkligheten ett par platser med det namnet, men boken handlar om en fiktiv plats, som dock är inspirerad av Kökar. I centrum för berättelsen står en ung prästfamilj. Den unge, entusiastiske, pastorn är angelägen om att lära känna sin församling och samarbeta, vara ett stöd. Pastorskan sköter marktjänsten i hemmet och även åt kyrkofolket. Hon mjölkar, bakar, städar, tar hand om barnen, ... Här finns också doktor Gyllen, den sovjetiska flyktingen som är till stor nytta och glädje för trakten men bär på en personlig sorg. I omgivningen finns väktare, klockare, kyrkofullmäktige med flera omnämnda, men man kommer dem inte riktigt nära. Den dotter som föds i prästfamiljen under berättelsen är författarens alter ego. Utanför det egentliga händelseförloppet står Post-Anton – som observerar människorna och händelserna på distans. Det känns som om han har ett sjätte sinne. Att berättelsen är skriven i presens

gör att läsaren känner sig närvarande i hela skeendet.

Kanske har titeln ”Is” en dubbelmening. Vinterns is sätter sin prägel på tillvaron och utgör ett ruvande hot. Kanske syftar ordet också på mänskliga förhållanden.

Carina Karlssons *Algot* är en berättelse som utspelar sig under några år på 1740-talet, en tid präglad av krig eller krigshot mellan Ryssland och Sverige – och därmed Åland. Kriget spelar dock mindre roll. Det är vardagslivet i land och ett annat slags hot som framträder. I berättelsens centrum finns båtsmannen Algot på åländska Sund men minst lika mycket hans företrädares änka, Ilja. Visserligen är det mesta av berättelsen fiktivt, men Carina Karlsson har utgått från en faktisk, väl belagd händelse och försöker tränga in i hur ett psyke förändras fram till ett ohyggligt brott. Om hon lyckas? Det är tveksamt om det ens är möjligt, men hon skildrar förändringen steg för steg och hur människor i en snäv krets blir oförmögna att lösgöra sig från sina psykiska, sociala och ekonomiska begränsningar. Framställningen är mycket medkännande, skriven med stark inlevelse och på ett lättflytande, vackert språk.

Åländsk litteratur är kanske inte så känd som den förtjänar. Ett mycket angenämt sätt att bekanta sig med den åländska litteraturen, förutom att läsa böckerna förstås, är att bevista **Mariehamns litteraturdag**. De ordnas varje år sedan drygt 25 år tillbaka i samband med ett veckoslut i mars. Även annan nordisk litteratur finns på programmet. Flera år har Föreningen Nordens Stockholmsavdelning ordnat gruppresor dit, och då ingår bland annat en bankett samt mingel med författare och arrangörer på svenska konsulatet.

Naturligtvis kan man resa billigare på egen hand och avstå de begivenheterna. Själva scenprogrammet med författarna är gratis.

Anders Schaerström

Foto: Mariehamns stadsbibliotek

Bokrecensioner

Det som göms i sand kommer upp ibland

Mandelsten. Författare. Ingela Netz, Visto Förlag 2018. 164 sidor. Bokuspris 169 kr. (Billigare på ön)

Gotska Sandön fortsätter att inspirera till fantasifull skönlitteratur. Den nyaste tillskottet är

Mandelsten av Ingela Netz. Vi är många som älskar Gotska Sandön och vet att den har en dramatisk historia, vilket berättas i fakta och skrönor men ibland också dyker upp ur sanden.

Välgörande är att läsa en spänningsroman som inte handlar om ond, bråd död utan i stället spinner kring oväntade, kanske omstörtande, arkeologiska rön. Den unga läraren Sofia semestrar på Gotska Sandön, som hon längtat tillbaka till efter ett besök i barndomen, och gör ett fynd som tvärt förändrar inte enbart hennes eget liv utan kanske också rubbar arkeologiska sanningar. Mer bör man inte avslöja av handlingen för inte förstöra läsoplevelsen.

Vi som redan känner Gotska Sandön glider direkt in i stämningen på ön och de namngivna platserna. Den som ännu inte varit där måste bli lockad att snarast fara till ön där de trolska och rogivande stämningarna lever sida vid sida.

Visserligen skulle ännu en korrekturläsning inte ha skadat, men det förtar inte intrycket av en mycket väl genomtänkt intrig och en fängslande berättelse. Detta är Ingela Netz första bok. Till vardags är hon rektor och förskolechef i Salem.

Anders Scharström

Philip Ardagh: Mumindalen

Originallets titel *The World of Moominvalley* (utkom 2017), svensk översättning av Annika Thor 2018, Bonnier Carlsen Bokförlag. Ca 350 sidor i stort format (nästan A4). För att vara exakt är bokens fullständiga svenska titel *Livet i Mumindalen* och dess skapare Tove Jansson.

I ett förord till boken skriver Frank Cottrell-Boyce bl a: ”Mumindalen är annorlunda än alla de förtrol-

Det som göms i sand kommer upp ibland. ...

Foto: Anders Scharström

lade platser där jag en gång levde i min fantasi. Att växa upp innebar att slutligen med en känsla av övergivenhet tvingas erkänna att Underlandet, Narnia, Midgård och Övärlden bara existerade i böckerna. Men ju vuxnare jag blir, desto oftare dyker Muminvärldens varelser och sedvanor upp i mitt vardagsliv. Till exempel ... hemuler (dominerande), filifjonkor (neurotiska), skogsfolk (blyga), bisamrättor (dystra) och snorkar (viktigpettrar) – jag har träffat och arbetat tillsammans med dem allihop.” Han har också skrivit ett kapital om Tove Jansson och hennes värld och konstnärskap.

Vi är väl många som växt upp och levt med muminrollen och alla deras släktingar, vänner och granar, och här får vi en kärleksfull presentation av mumindalen och figurerna i den, figurer vilka även vi känner igen i människor vi möter. Muminböckerna är alltså inte bara barnböcker utan har många bottenar, vilket bidrar till att jag tycker att den här boken mycket väl kan uppmärksammas i NOS.

Trots att jag läst en hel del muminböcker var det somt som var nytt för mig, t ex att Snusmumriken var halvbror till Lilla My. Till min förvåning (och besvikelse) saknas Stinky i presentationerna, men trots den missen vill jag gärna rekommendera boken, både till Mumindalens vänner och till dem som ännu inte är så bevandrade i den.

Erik Elvers

Lotte Möller: Bin och människor

När Gud skapade bina försökte djävulen göra efter, men det blev getingar, lyder ett ungerskt ordspråk. Det illustrerar, tycker jag, på ett vackert sätt att man varit medveten om binas stora betydelse för oss människor.

Det är därför både ur binas och vår synpunkt oroande att det är illa ställt för dem, de har drabbats av insektsgifter och kvalster och många bisamhällen har slagits ut. Om det och mycket annat handlar den Augustynomierade boken *Bin och människor* av Lotte Möller, som är journalist och kulturskribent. Hon har själv varit biodlare och är alltså väl insatt i ämnet.

Boken är uppdelad i två delar, en första som för en månad i taget berättar om vad som vid den tiden händer i och kring kupan och framför allt Lotte Möllers associationer och reflektioner kring olika birelaterade frågor, ”bin och bihistoria” som hon själv karakteriserar innehållet. Den andra delen tar upp några aktuella frågor i tre kapitel. Boken har även förteckningar över bimuseer och honungsbutiker.

Innehållet i båda delarna är ganska rapsodiskt, med oväntade vinklingar och udda utvikningar. Detta är inte en kritik, själv tycker jag det är direkt roligt med

den här slingrande vägen genom bivärlden och kulturhistorien där man titt och tätt får nya oväntade kunskaper men man skall ha klart för sig att detta inte är en systematisk handbok för den som funderar på att bli biodlare, eller biskötare som är det ord Lotte Möller föredrar – bin går inte att tämja utan de följer sina instinkter, inte våra önskningar. Bokens inriktning är som sagt i hög grad kulturhistoria. Till bokens förtjänster hör också att den har ett register, så den som vill läsa om t ex honungsavsmakning, Nalle Puh eller Carl von Linné hittar det lätt.

Boken är också vackert illustrerad, med ca 90 bilder på de drygt 200 sidorna.

Jag hade själv gärna sett att boken tagit upp ordspråk och talesätt, sådana brukar ge god inblick i ett lands kultur och hur man tänkt – fraseologi är en intressant och rolig gren av lingvistikens – men förutom dess inledande motto *Att sköta bin är som att styra solstrålar* av Henry David Thoreau saknas sådana. Men ämnet bin är ju så omfattande att somt måst stryka på foten.

Sammanfattningsvis: boken erbjuder en roande läsning med många oväntade kunskaper.

Erik Elvers

Hur gick det?

ARKTIS—MEDAN ISEN SMÄLTER

Besöket på Nordiska Muséets utställning om Arktis och avsmältning hade lockat 10 personer, eller för att vara exakt 12. Den utlovade visningen som vi tänkt följa med på var dock inställd med kort varsel, och två personer valde att uppskjuta sitt besök. Vi 10 utrustade oss med hörlurar och audioguiden vilket inte helt ersatte visningen men dock var ett bra komplement till texterna. Jag kommer dock att gå dit igen, utställningen var innehållsrik (och på många sätt nedstämmande – skeendet är bekymmersamt).

Erik Elvers

INSEKTER I STORT FORMAT

Vi blev hela 11 personer som gick på den mycket sevärda utställningen av insektsbilder i (mycket) stort format på Riksmuseet. Bilderna var intressanta och vackra och visade oanade detaljer, men själv saknade jag att det inte framgick hur stora (eller små) insekterna är i verkligheten. Utställningen pågår fram till 30 augusti, så de som vill se den kan

passa på till dess.

Erik Elvers

ESTLAND—75 ÅR EFTER FLYKTEN

Eestimaja, Estniska huset

Kvällen inleddes med att husets restaurang serverade oss kantarellpaj med sallad och estnisk kvargkaka. Mycket gott alltsammans.

Från FNSiN och Föreningen Norden hade tillsammans 35 personer samlats och vi fick av Estniska Husets VD, Taave Sôôt Vahermägi, en presentation av huset där många estniska föreningar och en förskola har sin hemvist. I huset pågår också många andra aktiviteter med estnisk anknytning och just nu visas en utställning med estniskt konsthantverk.

Taave talade över ämnen som historia, flykt, identitet, språk och kultur. Det gavs också tid för frågor och diskussioner.

Gunnel Wallén

Program

VÅRPROMENAD BAGARMOSSEN— HELLASGÅRDEN

22 mars kl 11

Välkommen till en promenad i den vårliga skogen från Bagarmossen till Hellasgården. (Om vädret är med oss och stigarna isfria...) Det tar ca två timmar, (9,5 km) om vi inte stannar och äter matsäck. Vid starten ser vi oss omkring och kastar ett getöga på Bagarmossen, som ju har blivit populär boplatz för en del kändisar. Sedan ger vi oss av till vår promenad och hoppas höra en del våryra fåglar och kanske har några sippor tittat upp!
Framme vid Hellasgården kan man äta (ca 150,-) och eller fika. Numera kan man inte äta sin matsäck i restaurangen. Vill man få det hett om öronen, kan man basta (70,-) man kan även hyra tillbehör för detta. Den hugade kan förstås kasta sig i Källtorpsjön och få det kallt om öronen.
Vi träffas den 22/3 vid Bagarmossens tunnelbana 11.00.

Hör av dig till mig senast lördag, om du vill komma med. Helena Laitanen, 073-3946124
Väl mött!

VÅRMÖTE

Tisdag 24 mars kl 18.

IFFIs lokaler, Norrtullsg. 45

Se kallelse och dagordning i förra numret av NOS

GOTSKA SANDÖN 2020

Som väl alla vet vid det här laget kan man nu ganska lätt boka resor till Gotska Sandön digitalt (<http://www.sandoresor.se/>), men vill man ha sällskap och samordna logi försöker vi gärna hjälpa till. Vi har efterlyst synpunkter på lämplig tid och ett svar som kommit in pekar på vecka 26, direkt efter midsommar. Vid den tiden är det goda möjligheter att se stora mängder rödsyssla – en medlem som var på Ön vid den tiden i fjol såg hundratals – och nätterna är ljusa.

Är du intresserad kan du höra av dig till Anders Schaerströ (anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28; 08 758 3003) Eller Erik Elvers (e.elvers@bredband.net; 0738 526 399)
Diverse ö-fakta finns här: <https://www.sverigesnationalparker.se/park/gotska-sandons-nationalpark>

HAVSMILJÖPLANERING

Hur delar vi på havet? Utmaningar och möjligheter med en gränsöverskridande havsplanering: Erfarenheter från Östersjön & Norden

Lokal: Nordregio,
Holmamiralens väg 10, Skeppsholmen

Tid: Tisdag den 31 mars. Kl. 18.00.

Fika ska vara klart vid pass 17.30

Nordregio är ett nordiskt, internationellt forskningscentrum för regional utveckling och planering. Från att tidigare ha varit främst inriktat på mark-användning, och social och ekonomisk hållbarhet i städer och på landsbygden har Nordregio blivit allt mer engagerat i problem som rör kust och hav och deras planering.

Andrea Morf är miljövetare och humanekolog, specialiserad på kust- och havsförvaltning. Hon jobbar med relaterade frågor både på Nordregio i Stockholm och på Havsmiljöinstitutet i Göteborg. Hon har ett starkt intresse för havsmiljön och speciellt trakter där land och vatten möts, gärna också berg och is - både för jobb och fritid.

Andrea kommer att presentera Nordregio och berätta om utmaningarna och möjligheterna när man delar kust och havsområden, inklusive pågående försök att bygga upp en gemensam planering och förvaltning över gränserna och på vilket sätt länder, organisationer och individer håller på att lära sig att samverka för att nyttja haven mera långsiktigt.

Kostnad, inkl. fika: 50 kr

Föranmälan till Anders Schaerström, 08 758 3003. 070 693 91 28; anders.schaerstrom@telia.com; Samarrangemang med Föreningen Norden och Studieförbundet Vuxenskolan.

ESTLAND— RESA

Som tidigare nämnts finns funderingar på en resa i Estland. Tänkt resruta Tallinn – nationalparken Lahemaa vid Finska viken – Peipussjön – universitetsstaden Tartu – Tallinn, total längd 40-50 mil under tiden **8-17 juni**. Förmöte med dem som anmält intresse att delta per cykel (egen eller hyrd i Tallinn) eller bil hölls i början av mars (efter manusstopp). / Erik Elvers

TIDIG VÅRVANDRING I BERGIANSKA TRÄDGÅRDEN

Lördagen den 4 april klockan 11

Vi samlas utanför koloniområdet Lilla Frescati, T-banestation Universitetet.

Härifrån går vi över Roslagsbanan och kommer in i Bergianska trädgårdens våtmarker. Blommar slån-bärsbusken redan? Som förra året skall vi inte enbart njuta av blommorna på marken utan också av blommande träd och buskar.

Vandringen tar cirka två timmar. Tag gärna med matsäck, som med fördel kan intas vid Brunnsvikens strand strax norr om Japanska dammen.

Ingen föranmälan behövs. Är något oklart kontakta Eva Innings tel 070 4916714

VÄRKVÄLLSVANDRING I BERGSHAMRA

Freitag 24 april kl 18.30

Den sedvanliga kvällsvandringen från Bergshamra Torg, längs Brunnsvikens norra strand, upp på Ulriksdalsåsen och ner till Slottsparken. Det är vanskligt att utlova t ex blommande backsippor och tibast (som vi brukar se) men vi hoppas. Kattugglor har jag inte sett sedan i höstas så de känns ännu mer osäkra, men promenaden brukar alltid vara vacker. Ingen speciell matrast, men tag gärna med något att mumsa på medan vi går. Skodon för gångvägar och skogsstigar. Samling utanför tunnelbaneuppgången Bergshamra Torg (norra utgången stn Bergshamra, på Mörbylinjen) kl 18.30. Föranmälan senast onsdag 22 april till Erik Elvers, e-mäle e.elvers(a)bredband.net eller tfn 0738-526399.

BROMMA FRÅN BRONSÅLDER TILL 1950-TAL

Söndag 26 april, kl. 10.30

Samling i biljetthallen i Åkeshovs t-banestation.

Vi går genom tre olika typer av bebyggelse, Norra Ängby, Södra Ängby och Blackeberg. Mellan dem följer vi naturstråk med fornminnen, så som gravfält från järnåldern, ”ryssmur”, skålgropssten från bronsåldern och milsten från 1600-talet.

Sträckan är cirka 6 km. Det är mestadels lättgånget, men bitvis kuperat och snårigt. Tåliga skor och matsäck för lunchrast.

Anmälan senast torsdag 23 april till Gunnel Wallén, gunnel.wallén@comhem.se eller sms 0732 29 82 83.

BLANCHE FRÅN NAMUR – DROTTNING ÖVER SVERIGE, NORGE OCH SKÅNE 1335-1363

Måndag 20 april kl 18.00 Norska kyrkan Stigbergsgatan 24 Tjärhovsplan

Blanche från Namur, är mest känd som Blanka i barnvisan *rida, rida ranka, hästen heter Blanka*.

Hon kom från en mycket framstående och välbärgad familj från det rika Flandern och Namur och gifte sig 1335 med Magnus Eriksson, som var kung över Sverige, Norge och Skåne. Blanches farfar var greve av Flandern och markis av Namur, fadern var kusin till tysk-romerske kejsaren och modern ättling i rakt nedstigande led till en fransk kung. Blanches morbroder fick en nyckelroll i de händelser som ledde till utbrottet av de krig som kom att kallas 100-års krig. Kan äktenskapet mellan Blanche och Magnus ha utgjort ett inslag i maktspelet mellan England, Flandern och Frankrike?

Norge spelar en central roll i berättelsen om Blanche. Medeltida källor i Namur beskriver Magnus som kung av Norge (och inte Norge och Sverige) och Blanches yngre son blev kung av Norge och giftes bort med den danska prinsessa Margareta som så småningom blev den berömda unionsdrottningen Margareta, regent över Danmark, Norge och Sverige. Blanches historia handlar om stora framgångar och mycken olycka. Äldste sonen gjorde uppror mot föräldrarna, döda barn, nederlag i korståget mot Novgorod, digerdöd och en hatisk heliga Birgitta förmörkade Blanches sista år.

När läkaren **Per Malmberg** pensionerades från professuren vid Arbetslivsinstitutet började han läsa historia på universitetet. Sedan har han fördjupat sig i Blanche från Namurs livsöde, och pusslat ihop de fragmentariska fakta som finns till en roman. Handlingens yttre ram följer det man vet om perioden och de fiktiva elementen syftar till att illustrera samtida seder och tankesätt. Romanen finns ännu bara i manus.

Kostnad: 100 kronor, Rejält fika serveras.

Föranmälan till Anders Schaerström

(anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28; 08 758 3003)

Samarrangemang med Svensk-norska föreningen och Vuxenskolan.

Avsändare: Föreningen Natur och Samhälle i Norden
c/o Erik Elvers Illerstigen 28, 170 71 SOLNA

KORTVANDRING KVARNHOLMEN OCH SVINDERSVIK

Fredag 8 maj kl 9.45

Vi tar buss 53 från Södermalmstorg kl 9.48 och kommer till Saltsjöqvarn kl 10.00. Vi ser på området vid Danviken och fortsätter i lugn takt till Kvarnholmen varifrån vi tar oss över Svindersviksbron och förbi Svindersvik (som dock är stängt) till buss vid Alphyddan. Gångvägar och smågator, tag med lunchmatsäck. Ca 5 km.

Föranmälan till Erik Elvers e-mäle e.elvers@bredband.net eller sms 0738-526399 senast tisdag 5 maj. För att vandrings skall genomföras krävs minst tre anmälda.

TRÄDVANDRING I HASSELSKOGEN I UPPLANDS VÄSBY

Lördagen den 9 maj klockan 10.30

Vi samlas på Stockholms Central vid pendeltågslinjen till Märsta mitt på perrongen och tar tåget Kl. 10.30 till station Upplands Väsby. Därifrån går vi till det nyinrättade arboretet, Hasselskogen. Där ska alla Sveriges vanligaste lövträd finnas, som bok, ask, hassel, lönn, rönn, hägg och ek, men även de med lite mer ovanliga arter som brakved, jolster och lundalm.

Alla trädarter har en egen skylt, som illustrerats av den kände floraillustratören Bo Mossberg.

Matsäck medtages.

Ingen föranmälan behövs.

Vid frågor kontakta Eva Innings tel 070 4916714

UPSALA HÖGAR – BACKSIPPOR OCH MUSEUM

Början av maj

Vid Upsala Högar såg jag ifjol stora mängder backsippor. Det skulle vara trevligt att se dem även i år, men när de är som bäst är omöjligt att säga när detta skrives i slutet av februari. Ett besök skulle kunna kombineras med att vi går på Gamla Upsala Museum (öppet alla dagar kl 10-16), och vi kanske också hinner med kungsängsliljorna vid Fyrisån söder om staden om de blommar. Huvudspår tåg till Upsala på förmiddagen, kanske tidig lunch på Ofvandals,

vandring ut till Högarna och Museet (ca 5 km). Promenad eller buss tillbaka, det senare om vi även vill ta oss till Kungsängen.

Jag kommer att försöka höra mig för om blomningssläget med pålitliga kontaktpersoner i Upsala, utfärd mycket preliminärt söndag 10 maj men kan också bli en måndag, fredag eller lördag. Till att börja med ber jag dem som är intresserade att höra av sig till mig senast 30 april.

Erik Elvers, e-mäle e.elvers@bredband.net eller

RISÖN 12 – 14 JUNI

Föreningen har bokat lägergården Risön i naturreservatet Florarna i norra Uppland från fredagen den 12 juni till söndagen den 14 juni. Vi hoppas på att kunna se en hel del växter, fåglar och härlig natur under helgen.

En av dagarna planeras att vandra en led på 10 km som delvis följer Upplandsleden. Underlag är skogsstig och spång. Vill man göra en längre eller kortare tur så finns det alternativ.

Inkvartering i sovsalar med ca 30 bäddar. Vi har bokat hela lägergården med kök, duschar och WC. Ca-pris för logi för två nätter är 200 – 300 kr.

Det finns inga kommunala transportmedel till Risön. Närmaste tågstation är Örbyhus. Därifrån får vi samåka till Risön, ca 40 minuters resa. <https://naturkartan.se/sv/uppsalalan/rison>

Intresseanmälan till

Eva Bolander mobil 076-8452085 eller mail eva.bolander@telia.com

ISLANDSRESA AUGUSTI 2020

Vad sägs om att åka till Island under vecka 34? Anmäl dig i så fall senast 10 mars. Vi får sedan träffas och planera vidare.

Lars-Olov Wallin; wallin.larsolov@gmail.com; tel 070 171 48 29